

ÖK 2003

ÖREBRO-KAROLINAREN

Nummer 63

2003

ÖK 2003

ÖREBRO-KAROLINAREN

Redaktör:

Olle Vävare

Utgiven av
Sällskapet Örebro-Karolinare i Stockholm

Nr 63 2003

Innehåll

Sällskapen Örebro-Karolinaras styrelser	4
Förord	5
<i>Anna Johansson</i> , Karro, älskade Karro	7
Äntligen en ny matsal	9
Gymnastikhuset K-märkt av RF	10
<i>Leif Lindström</i> , Det bidde en paviljong	11
Myntsamlingen donerad till läns museet efter 150 år	15
<i>Olle Vävare</i> , Nils Gellerstedt, generös stipendiedonator	18
Harald Forss hedrad med park och minnesmärke	25
<i>Birger Wennberg</i> , Harald Forss till minne	27
<i>Peter Curman</i> , Harald Forss, showmannen och nyansernas mästare	28
Mordvandring i Gamla Stan; Stipendiater	32

Redaktör: *Olle Vävare*
Valhallavägen 2 B 191 49 Sollentuna
e-post: vavare@telia.com

Sällskapet Karolinare i Örebro Styrelse 2003-2004

Ordförande

Lars Hallmén
Sörbyallén 4B
702 17 Örebro
Tel 019-323464
lars.hallmen@telia.com

Sekreterare

Ulf Rasmusson
Sätra gränd 47
702 28 Örebro
Tel 019-240124
ulf.rasmusson@swipnet.se

Kassör

Lars Carlbark
Skolgatan 8B
703 62 Örebro
Tel 019-184748
lars.martin.c@privat.utfors.se

Ledamöter

Birger Bjelkengren
Monica Engholm
Anita Spagnolo
Erland Bohlin

Sällskapet Örebro-Karolinare i Stockholm Styrelse 2003

Ordförande

Lars Blomberg
Rådmansgatan 84
113 29 Stockholm
Tel 08-30 30 57

Sekreterare

Olle Vävare
Valhallavägen 2 B
191 49 Stockholm
Tel+Fax 08-35 74 92
vaevare@algonet.se

Kassör

Olle Johansson
Fyrfatvägen 23 A
141 59 Huddinge
Tel 08-778 60 42
fn.olle@swipnet.se

Ledamöter

Elisabeth Ankarcrona
Bengt Ekström
Bengt-Georg Gilmark
Karin Magnusson
Jan Mårtenson
Per Tegner

Förord

PÅ KARROFRONTEN åtskilligt nytt, vilket förhoppningsvis återspeglas i denna årskrift. Det som inte hände kan också betraktas som en händelse, nämligen byggstarten för den planerade matgals- och biblioteksbyggnaden norr om gymnastikhuset. Därav blev in- tet, eller rättare sagt det bidde en paviljong. Där om berättas i årsrapporten från gymnasie- chefen.

Till de större händelserna på skolan måste man räkna förflyttningen av den stora myntsamlingen från ett undanskymt skåp i ett lärarrum till Örebro läns museum. Detta bör självfallet noteras i de skolans hävder som vår årskrift bidrar till. I det sammanhanget dyker namnet Kristian Gellerstedt upp. Han var lärare i fysik och matematik på Karro under de senaste decennierna på 1800-talet. Det var hans son Nils Otto som grundade den Gellerstedtska stipendiefonden. I bakgrunden skymtar den legendariska rektorn Otto Joël Gumælius, svärfar till Kristian och morfar till Nils. Det var han som skapade myntsam- lingen. Hur det gick till finns att läsa om i denna årskrift.

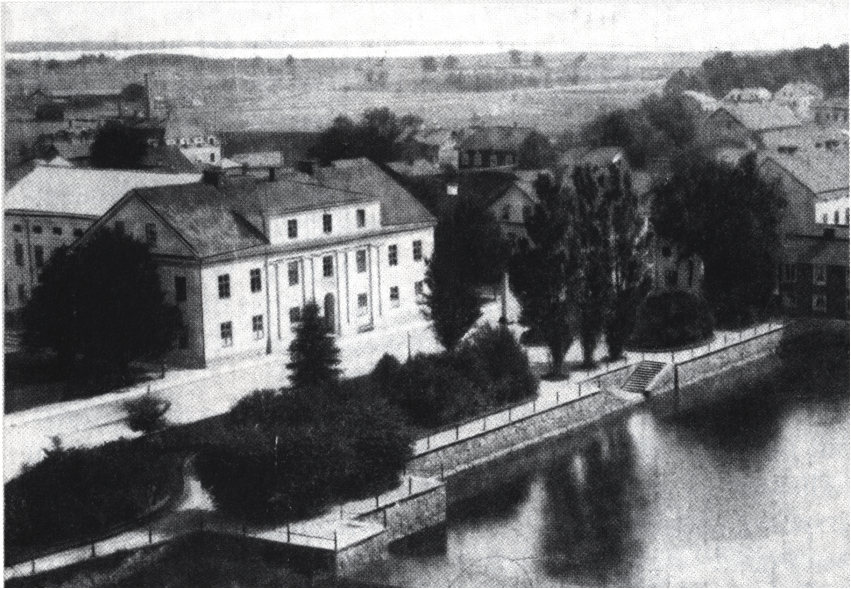
Och så har vi Harald Forss. Han var visserligen ingen Karropilt men kom att bli en av de våra genom sina kontakter med Sällskapet i egenskap av kulturpersonlighet med Öre- brounsprung. Att han fått ett minnesmärke och en egen park går naturligtvis inte spårlöst förbi i årskriften.

Till sist berättas om Nils Gellerstedt, som skapade Gellerstedtska stipendiefonden ge- nom generösa donationer. Han var, som nyss nämnts, son till Kristian Gellerstedt och dot- terson till Otto Joël Gumælius. Hans moster hette Sofia Gumælius. Dessa släkter betydde mycket för Karolinska Läroverkets utveckling under 1800-talet till en av landets främsta gymnasieskolor.

Gellerstedtska fondens bakgrund och historia har därmed tecknats. Det vore intressant att i årskriften också få berätta om de övriga fonderna som delar ut stipendier vid vårav- slutningarna. Det handlar då om Widlunds fond, Ericssons fond och Ursings fond. När tillkom de? Två av dem förvaltas av Sällskapet Örebro-Karolinarna i Stockholm (Geller- stedtska och Widlundska), de övriga två av Sällskapet Karolinare i Örebro.

Har du några uppgifter att lämna om stipendiefonderna? Hör i så fall av dig till årsskriftens redaktör!

Olle Vävare

PÅ GUMALIUS' OCH GELLERSTEDTS TID. — Ett unikt fotografi av läroverksbyggnaden på 1860-talet. Bilden är troligen tagen från slottets nordöstra torn. I bakgrunden ses Hemfjärden/Oset i den utsträckning som sjön hade före den stora Hjälmareregleringen på 1870- och 1880-talen. Den innebar att Hjälmarens medelvattenstånd sänktes med cirka 1,5 meter, och stora ytor sankmark längs stränderna förvandlades så småningom till odlingsbar mark.

Karro, älskade Karro

Av Anna Johansson, Nv3a

I REALLY LIKE your school, sa Zsuzsa Kövér till mig när hon hade fått vara med på Karro en dag. Hon kom från Debrecen i Ungern och bodde hos mig i en vecka när jag och nio andra Karroelever genomförde ett utbyte mellan Karro och hennes skola. På Karro sker utbyten flera gånger om året med länder runt om i hela Europa. Jag hade varit på hennes skola åtta månader tidigare.

För att få börja på Tóth Árpád Gimnázium i Debrecen var man tvungen att göra svåra prov i ämnen som matte, historia och engelska. Men rektorn använde sig av tolk när han skulle prata med sina svenska gäster — för han själv var sämre på engelska än vad någon av hans elever var. Vi borde vara glada över vår Mr Lindstrom.

På Zsuzsas skola var dörrarna låsta hela dagarna och för att få gå ut innan man slutat för dagen var man tvungen att ha läkarintyg eller någon mycket speciell anledning. Då kunde receptionskvinnorna vid dörren låsa upp. Eleverna fick ta luft under dagen men bara på en innergård omgärdad av den stora byggnaden. På Karro lockas 900 piltar ständigt av Centralparken (förlåt, Henry Allards park), stan och kringliggande fik. Men vi kommer tillbaka utan att Karin i receptionen viftar med nävarna och skramlar med nyckelknippan. Vi borde vara glada över vår frihet.

SKOLMATEN PÅ den ungerska skolan kostade dyra pengar men den var god. Men mattanerna var barska och stela och såg ut som robotar. Och inte var väl atmosfären för övrigt så bra i matsalen heller. Tänka sig vilken dröm det var för Zsuzsa och hennes vänner att äntra Karros matsal och bemötas av vänliga Anita och hennes kollegor. Vi borde verkligen vara glada över vår matbespisning.

Fast det var vi ju inte riktigt. Vi trängdes som ett gäng flodhästar instoppade i en byrålåda och krävde ny matsal. Löftet kom som en gåva från ovan — en femtonmiljoners lyxmatsal — men ”dom däruppe” plockade tillbaka löftet. Då genomförde vi en demonstration som hette duga och krävde ny matsal igen.

”Ropen skalla — matsal åt alla!” hojtade vi. Lyxkostymen bidde, som så ofta med löften av detta slag, en tumme och vi fick nöja oss med en barack (förlåt, *paviljong*).

Men med lite distans till det hela inser de flesta att tummar nästan är bättre: paviljongen är nu klar och riktigt trivsamt. Sett i förhållande till elevinflytandet på det ungerska gymnasiet borde vi verkligen vara glada att vi ges möjlighet att påverka. Där handlade elevinflytande nämligen om att eleverna fick önska tema till skoldiskona som hölls. Ja, det är faktiskt sant. Eleverådets främsta (och kanske enda) uppgift var, enligt ordföranden, att ordna trevliga gemenskapsaktiviteter för skolans elever på helgerna.

Och återigen utnyttjade piltarna sin möjlighet att påverka - i slutet av året började rykten cirkulera om att den anrika pissoaren Hades hotades av rivning. Högljudda protester hördes från flera håll och namninsamlingar och kampanjer startades. Dessvärre lyckades eleverna inte vinna över överheten, och toaletten gjordes om till skåputrymme.

LIVET GÅR, hör och häpna, vidare på Karro utan pissoarer och med vår nya paviljong. Vi piltar fortsätter att kämpa för vår rätt och för skolan. Och i höst kommer fler utländska elever och besöker oss. Elever som ser oss som ett föredöme för elevdemokrati och kamratlig (Karro-)anda. Och även om många av OSS skulle vilja öka piltarnas inflytande ännu mer så tycker jag om Karro. Yes, Zsuzsa, *I really like my school*.

*

Denna uppsats prisbelönades i den årliga uppsatstävlingen på Karro. Belöningen är 1 000 kronor och publicering i Örebro-Karolinaren.

Äntligen en ny matsal

Karroeleverna tog till demonstrationsvapnet när nybyggnadsprojektet stoppats våren 2003.

Det blev i stället en skolrestaurang i en paviljongbyggnad norr om gymnastikhuset. De första gästerna togs emot vid höststarten 2003 (bilden ovan till höger). Den gamla matsalen i gymnastikhusets källarvåning blir återigen musiksal. — Nedan: Paviljongen.

Gymnastikhuset k-märkt av RF

P H Ling blickar ner på 2000-talets fritt övande elever.

I SAMBAND MED Riksidrottsförbundets 100-årsjubileum 2003 har 100 av idrottens miljöer uppmärksammats. De berättar kultur- och samhällshistoria om idrottens utveckling. En av dessa "k-märkta" byggnader är gymnastiksalen och bollhallen på Karolinska skolan, några av de mer välbevarade inomhusanläggningarna för kroppsövningar från det tidiga 1900-talet. Gymnastikhuset byggdes 1909 med stilmässig kombination av jugend och barock.

I sin presentation skriver RF bland annat: "Här bedrevs fram till mitten av 1900-talet främst en kollektiv kommandostyrd truppgymnastik enligt Per Henrik Lings system. Det ansågs vara vetenskapligt grundat och nationellt uppbyggande. Alla rörelser sades ha ett direkt pedagogiskt och fysiologiskt ändamål."

Från vår skola: Det bidde en paviljong

Av Leif Lindström, gymnasiechef

KAROLINSKA SKOLAN startade arbetsåret 2002-2003 med höga ambitioner, som alltid. Elevtillströmningen var som vanligt god, och vi tvingades återigen konstatera att vi inte kunde ta emot alla elever som önskat komma till oss. Vi levde länge i tron att helt ny byggnad skulle uppföras på grusplanen mellan fängelsetomten och Stugan. Den nya byggnaden var tänkt att innehålla skolrestaurang i nedre planet och bibliotek i det övre.

En kort notering angående rekrytering av personal innan vi går vidare. Det nämns ofta i skoldebatten att skolor saknar behöriga lärare, och att man har svårigheter med rekryteringen. Detta är inte fallet vid Karolinska skolan. Vi har ofta att välja mellan 10-15 behöriga, väl kvalificerade, sökande vid nyanställningar.

Vårt goda renommé, vårt centrala läge och inte minst våra trevliga elever borgar för stort intresse från de sökande.

Skolledningen är intakt, sedan ett flertal år tillbaka, också det en styrka. Undertecknad gymnasiechef har förmånen att arbeta samman med Lars Hallmén, rektor med ansvar för övergripande frågor och strategisk planering, Ann-Margret Runheim, Gunnar Andersson och Per Sundelius. De tre sistnämnda är programrektorerna med ansvar för respektive estetisk-, naturvetenskapligt och individuellt program samt samhällsvetenskapligt program.

LÄSÅRET RULLADE igång och snart var skolvardagen ett faktum.

Ganska tidigt kände vi dock att allt inte stod väl till med byggplaneringen för den nya biblioteks- och matsalsbyggnaden (se Örebro-Karolinen 2001), och dessa farhågor be- sannades. I slutet av september 2002 stod det klart att bygget skulle stoppas av ekonomiska skäl, och vi mobiliserade till kamp. Såväl elever som personal bedrev under några intensiva månader en opinionskamp riktad mot kommunen för att rädda det som räddas

Invigningen av den nya matsalsbyggnaden ackompanjerades av körsång från gymnastikhusets trappa.

kunde. Personalen publicerade olika typer av skriftliga inlagor, eleverna demonstrerade och uppvaktade ansvariga kommunalråd, dock förgäves. Politiska beslut gick emot oss, och vi fick inrikta kampen mot att få med oss någonting ut ur den kommunala kassan, som vid det här laget dessutom sinade betänkligt.

Vi förlorade striden — men vi vann sympati, och alla på skolan lärde sig en hel del om det politiska spelet och bister kommunalekonomisk verklighet.

LIVET GICK vidare. Lätt tilltufsade var det bara att försöka ta nya tag. En bit in på vårterminen var det dags att värdera några nya byggalternativ, och i mars bestämdes att lösningen skulle komma att bli en skraddarsydd paviljong för skolmåltidsverksamhet, placerad på samma plats som den ursprungligt planerade byggnaden. Ett för oss sämre alternativ, men ändå något. Det första byggtillskottet sedan 1936 (Nybyggnaden) var ett faktum vid höststarten och skolrestaurangen togs i bruk. I skrivande stund (september 2003) pågår intrimningen, och i slutet av månaden väntar pampig invigning.

Vy norrifrån med matsalspaviljongen till höger

Nu väntar nya, kompletterande byggprojekt på att färdigställas. En direkt följd av den nya skolrestaurangen blir att musikestetisk verksamhet flyttar in där skolrestaurangen tidigare låg, i gymnastikhusets källarvåning. Det ser vi fram emot, och vi kan nu ”ta hem” all musikundervisning till moderskolan.

I nästa etapp väntar utbyggnaden av biblioteket, där projektering har inletts under hösten för en tillbyggnad under kommande vår. Mer om detta hoppas vi kunna rapportera om i nästa årsskrift.

Detta blev en lång redogörelse om byggprojekt och uteblivna sådana. Det är också en illustration av skollledningens arbete. Vi tvingas lägga ned mycket möda och kraft på sådana saker som är fjärran från pedagogisk ledning av skolan, vår huvuduppgift.

Lars Hallmén är den som dragit det tyngsta lasset, men vi har alla mer eller mindre deltagit i processen runt lokalsituationen.

Inget önskeläge direkt, men en tvingande nödvändighet, eftersom vi måste bevaka att de pedagogiska förutsättningarna blir optimala vid alla typer av lokalanpassningar.

ARBETSÅRET 2002-2003 var i övrigt likt de föregående med betydande framsteg i konsten att få administrativa rutiner att fungera än bättre, att organisera lärarpersonalen i olika slags arbetslag, att få den interna demokratiska processen slagkraftig och, givetvis, skapa förutsättningar för goda studieprestationer.

En fantastisk siffra värd att nämnas i det sammanhanget är att vi kunde konstatera, att när vi släppte iväg årets studenter var 38 procent av alla kursbetyg Mycket Väl Godkänd, det vill säga högsta betyg. Ett talande bevis för att Karolinska Skolan har skickliga pedagoger och motiverade ungdomar.

Strukturen på skolans utbildningar har varit likartad under senare år. Vi hade under förra läsåret drygt 900 elever fördelade på fyra program.

Det individuella programmet avslutades med cirka 60 elever, och resten av elevgruppen fördelades ganska jämnt mellan esteter, naturvetare och samhällsvetare. En tilltalande mix av olika människor som trivs bra ihop.

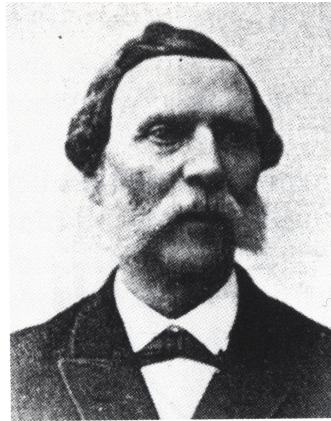
När det gäller det läsår som när detta skrivs ligger framför oss förväntar vi oss inte några stora förändringar utöver redan noterade lokalanpassningar, men skolvardagen är precis lika spännande som alltid med de i runda tal ett tusen människor som finns här varje dag.

Stora förändringar har vi däremot i kikarsiktet då vi spanar ytterligare några år framåt i tiden. En ny gymnasieskola står återigen för dörren med stora strukturella förändringar. Då kan vi också räkna med stora förändringar på gamla kära Karro.

Till detta får vi anledning att återkomma.

Myntsamlingen deponerad på läns museet efter 150 år

HUR LÄNGE Karros stora myntsamling legat nästan bortglömd i ett skåp i ett lärar- rum är det ingen som säkert vet. Samlingen tillkom för 150 år sedan på initiativ av rektor Otto Joël Gumælius (1791-1876). I sin egen tidning Nya Nerikes Allehanda infördes under 1850-talet uppmaningar att lämna bidrag till skolans myntsamling, som inte bara skulle vara till lyst utan också användas i undervisningen. Gåvor strömmade in i stora mängder, och rektorn gav sin svärson Kristian Gellerstedt i uppdrag att ordna och katalogisera den omfattande samlingen. Detta gjordes med stor numismatisk noggrannhet. Katalogen publicerades i tre volymer 1878-1881. Samlingen kom att omfatta 5 600 mynt och 1 300 medaljer. Man lät tillverka ett exskåp med 86 lådor att förvara dyrgriparna i. Våren 2003 öppnades skåpet

Otto Joel Gumeelius (t.v.) skrev på 1850-talet flera upprop i Nya Nerikes Allehanda som lade grunden till den värdefulla myntsamlingen. Den katalogiserades av hans svärson Kristian Gellerstedt (t.h.) som var adjunkt på Carolinska Läroverket 1858-91.

— **Caroliniska Lärverket.** Hr Öf-
 wersteldjntanten och Alddaren Aug. Falken-
 stedt, ehuru nu bosatt i Stockholm, har åter
 hogkommit Lärverket med en skänk af 5
 wastra gamla exemplar af svenska silfver-
 mynt, näml. en Örtug från Carl VIII:s tid,
 en Hålfmark från Gustaf I (1557), en Mark
 från Carl IX (1606) och en Hålfmark också
 från Carl IX (förgylt), Maria Eleonoras
 förmyndings- och förnings-penning (1620),
 hwaritill kom 2 koppar- och ett 2-brödstycke
 från Johan III (1573).

Till vänster: Notis ur Nerikes Allehanda 1 november 1854 — en liten övning i frakturstilsläsning.
 Till höger: En riktig dyrgrip i samlingen, aureus (guldmünt) präglad i Rom år 63 e.Kr. under kejsar
 Neros tid.

och en grupp experter från länsmuseet fick det ovanliga uppdraget att inventera samlingen och förflytta den till Örebro läns museum för långtidsdeponering.

Hur länge sedan det var som någon senast öppnade skåpet är det ingen som vet. Kanske har myntsamlingen legat orörd i närmare 150 år. Några dyrgripar är dock redan deponerade på Kungliga Myntkabinettet i Stockholm.

STÖRSTA DELEN av mynten (ca 4 200) är utländska. Det äldsta är från Korint år 400 f.Kr. Till de värdefullaste mynten hör ett guldmünt (aureus) från kejsar Neros tid 54-68 e.Kr. I samma klass ligger en rysk sexrubel i platina från Tsar Nicolaus I:s tid år 1830. Karl XI:s kända plåtmynt från 1675 ingår i samlingen liksom hackade och böjda vikinga-mynt. Och mängder med andra mynt och medaljer. Det är ingen överdrift att kalla samlingen en guldgruva.

Grunden till samlingen lades egentligen av den förmögne köpmannen Gustaf Adolf Broms som vid invigningen av skolhuset på Olaigatan 1832 donerade ett antal mynt och minnespenningar av silver till skolan. Det var väl denna lilla samling som gav rektor Gumælius idén att starta en omfattande insamling. Den tog verklig fart när alla donatorer utlovades ett omnämnande i Nerikes Allehanda.

En guldgruva öppnades när myntlådorna lyftes fram ur ekskåpet och granskades av arkeolog Tomas Lindkvist, museitekniker Bror Frigren och numismatikern Rolf Alstertun. — Foto: Stig Nyström

Man insåg snart att det var många verkliga dyrbarheter som donerades från mängder av givare. Några guldmynt bedömdes som särskilt värdefulla och överlämnades till Myntkabinettet i Stockholm. En myntexpert har nyligen granskat samlingen och gett den ett gott betyg: "Lite ojämn i kvaliteten men ytterst värdefull". Det gav gymnasiechefen Leif Lindström underlag för beslutet att flytta över den dyrbara samlingen från det nästan bortglömda skåpet till läns museet.

UNDER SPORTLOVSVECKAN i februari 2003 utfördes den stora inventeringen inför överflyttningen till läns museet. Ekskåpet låstes upp med den nyckel som i alla år suttit på vaktmästarens nyckelknippa. Vid inventeringen i kollegierummete medverkade bland andra arkeolog. Skolans förre rektor Pereric Boström hörde också till dem som närvarade vid det stora ögonblicket när myntsamlingen lyftes fram i dagsljuset.

Text: Olle Vävare

Nils Gellerstedt, en generös stipendiedonator

Av Olle Vävare

SEDAN 1962 UTDELAR Sällskapet Örebro-Karolinare i Stockholm årligen ett stipendium ur Gellerstedtska stipendiefonden.

Stipendiebeloppet har de senaste åren varit 11 000 kronor. Det ska enligt de ursprungliga statuterna utdelas till elev som befinner sig ”i ekonomiskt trångmål”, så att eleven ska kunna fortsätta sina studier vid läroverket.

Stipendiefonden tillkom genom donationer gjorda av civilingenjör Nils Gellerstedt i form av aktier i AB S. Gumælius Annonsbyrå. Vid tre tillfällen — 1948, 1952 och i testamente 1961 skänkte han sammanlagt 379 aktier. Stipendiefonden förvaltas enligt donators föreskrift av styrelsen för Sällskapet ÖrebroKarolinare i Stockholm. Stipendiemottagare utses av skolans rektor, numera gymnasiechef.

Vem var Nils Gellerstedt? Om frågan ställts för ett femtiotal år sedan hade säkerligen många kunnat ge svaret. Idag är det nog så, att endast ett fåtal känner till denne generöse skaparen av stipendiefonden, en lärd mångsysslare av unikt slag. En presentation av denne man är motiverad också av det faktum att originalhandlingarna för hans donation i våra påträffades i Sällskapets arkivgömmor.

NILS OTTO GELLERSTEDT föddes den 6 juli 1875 i Örebro som son till adjunkten vid Carolinska Elementarläroverket, fil dr Kristian Gellerstedt (det var tider det, då adjunkterna hade doktorsgrad!) och dennes hustru Judith, född Gumælius. Huvudsläkten Gellerstedt härstammar från Gällersta och den har spårats till slutet av 1400-talet. I sina självbiografiska anteckningar nämner inte Nils Gellerstedt att han var elev på Carolinska Elementarläroverket 1885-1889, däremot att han 1890-93 genomgick Tekniska Elementarskolan i Örebro och därefter studerade vid Kungliga Tekniska högskolan, avdelning för väg- och vattenbyggnadskonst 1894—98.

Han blev civilingenjör och till yrket stadsplanarkitekt, en mycket framgångsrik sådan. Redan 1902 grundade han i Stockholm Kommunaltekniska Byrån, en konsulterande ingenjörbyrå för stadsplaner och kartläggningar. Han införde den så kallade trianguleringsmetoden för stadsmätningar. Han deltog i nästan alla de under seklets först två decennier brukliga internationella stadsplanetävlingarna i Skandinavien och hemförde därvid alltid första (ex: Helsingborg och Trollhättan) eller andra (ex: Göteborg) pris. Hans byrå upprättade stadsplaner för mer än ett hundratal svenska städer och samhällen. Han gjorde också internationellt uppmärksammade tävlingsförslag till stadsplaner för Canberra, den blivande huvudstaden i Australien, och Trondheim.

Nils Gellerstedt företrädde en helt ny riktning inom stadsanläggningskonsten, av honom | själv benämnd "den naturliga", | sedermera vanligen kallad "den romantiska". Inom stadsplaneväsendet blev han en ledande person med flera statliga och kommunala uppdrag, främst inom Stockholms stad där han var bosatt "vid Floras kulle, i Karlavägen 45". Fram till 1945 drev han sin konsultbyrå i fastigheten Kungsbroplan 2, som han själv ägde. Under åren gjorde han mängder med utlandsresor, inte bara till så gott som alla länder i Europa utan också till USA, Nordafrika och Främre orienten.

Gåvobrev

till
Sällskapet Örebrokarolinare
i Stockholm
Stipendiefond.

Härmed ber jag att till Stipendiefonden
på som gåva överlämna 44 st. aktier i
A. B. S. Gumælius - ser. B nr 43-52, 57-59, 65 och
3171-3200 - Gumælius Annonsbyrå - med kupon-
ger från och med nr 44 (för 1947), varav avkastnin-
gen skall enligt fondens stadgar användas
till stipendier vid Karolinska Högre Allmänna

Läroverket i Örebro.

(Aktierna äro nominellt på 60 kr och
deklarationskursen är 80 kr.; de ha
under en följd av år utdelat 8% eller
4,80 kr, vilket för 44 st. utgör 211,20 kr.)

Stockholm ^{10/}1948.

Nils Pellerstedt

De två donationsbrev från 1948 och 1952.
En tredje donation gjordes i testamentet 1961.

Gåvobrev.

Till Sällskapet Örebro-Karolinare
i Stockholm

får undertecknad härmed som gåva
överlämna 50 (femtio) st. aktier i
A. B. S. Gumælius Annonsbyrå
(med kup. f. o. m. nr 52 - avsedda
att förstärka tidigare av mig
donerad fond för stipendier
till elever vid Karolinska läro-
verket i Örebro.

Stockholm d. 10 maj 1952

Nils Pellerstedt

HAN SKREV TVÅ böcker som är av särskilt intresse i detta sammanhang. Båda är baserade på hans egen släktforskning. Den ena bär den omfångsrika titeln ”Släkten Gellerstedt från slutet av 1400-talet — samt andra släkter med namnet Gellerstedt vilkas samband med huvudsläkten ej kunnat klarläggas”. Boken utgavs på författarens eget förlag och trycktes 1953 på AB S. Gumælius Annonsbyrås tryckeri. Den andra boken heter mer kortfattat ”Släkten Gumælius 1580-1952” och utgavs 1952 till 75-årsjubileet av grundandet av S. Gumælius Annonsbyrå.

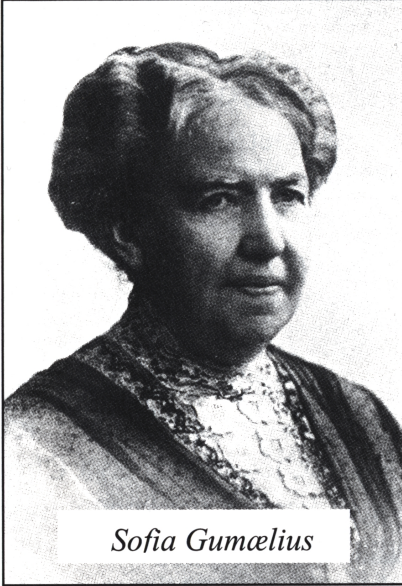
Nils Gellerstedts mor Judith var, som tidigare nämnts, född Gumælius. Hon var född 1844 i Örebro som dotter till rektor Otto Joël Gumælius (1791-1876) och dennes hustru Eva Christina f. Wester (1804-1875). Den legendariske tidningsmannen och rektorn var alltså Nils Gellerstedts morfar.

Syster till Judith var Sofia Louise (1840-1915), som 1877 grundade Nya Annonsbyrån, sedermera S. Gumælius Annonsbyrå, liksom det senare grundade S. Gumælius Maskinaffär AB.

Nils Gellerstedts mor Judith avled redan 1889, då Nils var 14 år, och han kom uppenbarligen att stå sin moster Sofia nära. De blev ju som vuxna båda bosatta i Stockholm, och Nils var från 1916 vice ordförande i styrelsen för de två bolagen. Man kan förmoda att Sofia testamenterade en stor del av företaget till systersonen Nils vid sin död den 23 januari 1915.

SOFIA GUMÆLIUS är värd ett särskilt omnämnande. Hon blev Sveriges på sin tid främsta affärskvinna. Någon högre utbildning kunde hon som flicka inte få i 1800-talets Sverige, men hon besökte den 1813 i Örebro öppnade ”Lancasterskolan för flickor, - förvaltd av stadens damer”. Efter föräldrarnas död startade hon, på brodern Arvids inrådan, Nya Annonsbyrån i Stockholm. Hon införde nyheten att förmedla annonser även till landsortstidningar. Det lilla företaget växte snabbt och blev så småningom en av landets största i sin bransch.

Från att ha startat i en liten lokal i Gamla Stan kom firman 1927 att få sitt kontor i egenägda lokaler i ett före detta bankpalats på Fredsgatan 10.

Själv bodde Sofia Gumælius på gamla dar på Strandvägen 3 — en av stadens förnämsta adresser. Hon hörde till huvudstadens kulturella och sociala elit och till förkämparna för kvinnlig rösträtt, men hon hann inte uppleva dess införande. Vid hennes död 1915 i 75 års ålder skrev Selma Lagerlöf:

”Det är som en storfura i skogen hade brakat omkull, marken darrar och gungar under en. Hennes betydande begåvning och sällsporda förmåga att lyckas, hennes kraft i nöjen och arbete, hennes omvårdnad om hela sin familj står nu så livligt för mig. Man känner nog, att det är något stort, som har gått bort. Ålderdomens små svagheter försvinner nu i glömska och bara kraften och utvecklingens tid framstår för minnet.”

I BOKEN OM släkten Gellerstedt ger Nils en ganska utförlig beskrivning av sig själv och sina mångsidiga intressen. Han skriver om sig själv i tredje person, en i släkten Gellerstedt. Någon porträttbild av honom återfinns inte, utan i stället återges ett foto av ett porträtt i form av en marmorrelief utförd 1930 — den bild som återges här är en reproduktion ur dödsfallsnotisen i Nerikes Allehanda 1961¹. Personuppgifterna som återges i denna artikel är huvudsakligen hämtade från hans egen text i släktboken. Han noterar där om sig själv: ”Han blev med tiden en förmögen man och har många och skiftande intressen.” Sin förmögenhet förvärvade han uppenbarligen dels som mycket skicklig och flitig stadsplanerare och dels som stor delägare i moster Sofias framgångsrika företag.

---

1 Här hämtad från Wikipedia (Torkel Danielsson 2020)

Det är värt att särskilt nämna Nils Gellerstedts mångsidiga intressen och insatser på vitt skilda samhällsområden. Det ger en bild av en ytterst aktiv och begåvad person när han nämner några av de föreningar och sällskap som han på äldre dar är medlem i: Svenska Teknologföreningens avdelning för väg- och vattenbyggnadskonst och för husbyggnadskonst, Svenska sällskapet för geografi och antropologi, Kartografiska föreningen, Sällskapet Idun, Svenska Astronomiska sällskapet, Samfundet för hembygdsvård, Föreningen S:t Erik, Sällskapet Örebro-Karolinare (i Stockholm; förf:s anm.), Genealogiska föreningen, Sveriges allmänna konstförening, Travellers' Club, Kronprinsens Curlingklubb och Svenska filatelistföreningen. En svårslagen lista!

Nils Gellerstedt gifte sig 1908 med Maria Nordqvist, bördig från Ystad. Makarna tog en fosterson, Sven. Äktenskapet upplöstes 1925. I boken om släkten Gellerstedt beskriver han sin far Kristian i varma ordalag och skriver att fadern var en utmärkt och omtyckt lärare. Kristian Gellerstedt handhade på sin tid – mitten av 1800-talet – skolans stora myntsamling och upprättade en katalog över den. Han var också en god fiolspelare. Nils omnämner särskilt faderns doktorsdiplom: ”Det eleganta, på sidan tryckta, med sigill, sidenband och stämpelpapper försedda doktorsdiplomet, som begynner med orden ”d.d. IMPERATE AUGUSTISSIMO OSCARE”, är ett typiskt tidsdokument som pryder sin plats i författarens hem.” — Så får man en glimt innanför dörren till bostaden på Karlavägen 45!

I OCH MED sin pensionering 1945 lade han all stadsplanering på hyllan och ägnade sig åt den flora av hobbies som framgår av listan över hans föreningsmedlemskap. Dessutom hade han ett omfattande bibliotek att vårda. Där ingick en mycket unik och värdefull samling gamla kartor och atlaser, som han samlat ihop under sitt yrkesliv. Samlingen testamenterades till Kungliga Biblioteket.

”Den kanske förnämligaste kartsamlingen i enskild ägo i Nordeuropa”, skrev riksbibliotekarien Uno Willers i en in memoriam-artikel efter Nils Gellerstedts död vid 86 års ålder den 30 juli 1961. Uno Willers skrev också: ”När vårt lands nationalbibliotek i fjol för första gången utdelade Carl Snoilskymedaljen var det hel naturligt att civilingenjören Nils Gellerstedt hörde till de första mottagarna: ”för framsynt boksamlargärning till allmänt gagn”. — Redan 1920 blev Gellerstedt R.V.O.

NÄR STIPENDIET ur Gellerstedtska fonden delas ut vid våravslutningen i Karolinska skolan har vi alltså anledning att minnas en framgångsrik och storslagen personlighet. Men vi kan också sända en tacksamhetens tanke till hans moster Sofia, som skapade det företag vars framgång lade grunden till Nils Gellerstedts donation. Och varför inte också känna detta som en påminnelse om Otto Joël Gumælius’ fina rektorsgärning, som gjorde det naturligt för dottersonen — och Karroeleven — Nils att så generöst skapa en stipendiefond för Karolinska Läroverkets elever.

Harald Forss hedrad med park och minnesmärke

ÄNTLIGEN, skrev Nerikes Allehandas reporter. Poeten Harald Forss fick ett minnesmärke och en egen liten park på Norr i Örebro den 9 november 2002. I närvaro av bland andra Haralds änka AnnaBrita Forss, hans son och brorson avtäcktes ett minnesmärke i form av en plåtskulptur utförd av Karin Ward.

Det är placerat i det som kallas Kolportörgränd på Storgatan 33, där Harald Forss i sin ungdom sålde söndagstidningar.

Samtidigt invigdes Harald Forss park intill Olaus Petri församlingshem på en plats förr kallad Norra Näbben. Bakom tillkomsten av

Vid avtäckandet av minnesplattan i Kolportörgränd läste Arne Upling en dikt av Harald Forss. — Foto Dan Lindberg/Kuriren.

minnesmärket står föreningen harald forss gille, vars ordförande Helge Hagberg invigde minnesmärket. Ett minnestal över örebropoeten hölls av författaren Peter Curman (se sid. 21). Poeten Arne Upling, god vän till Harald Forss, läste sin kollegas dikt Träffen

Alla var överens om att det här är rätta platsen för detta minnesmärke med poetens profil utskuren. Profilen fick fullt godkänt betyg också av AnnaBrita Forss.

Harald Forss park invigdes av stadsträdgårdsmästare LarsErik Krafve. Han påminde om att Örebro har "kungliga" parker, såsom Kungsparken, Drottningparken och Margaretaalunden, men också parker som minner om kända örebroare, såsom Ulla Billquists park, Torsten Ehrenmarks park, Henry Allards park och Harald Aronssons park. Att Harald Forss nu fått en egen park är helt i sin ordning och inte en dag för tidigt.

AnnaBritta Forss vid entrén till Harald Forss park – Foto Åke Eriksson/NA

©Lasse Wretling

Harald Forss till minne

Folket i staden
såg i dig en kuf
utanför den gängse
traden
och inte var du en i
raden
gråmelerad som vi
andra.
Röd som vallmon
var din längtan,
blå din blick,
trängtan

fyllde dina
vardagsstunder.
Gröna lunder
skymtar i fjärran.
Romantiken
var av vikt,
följde dina år på
jorden,
lyfte orden,
blev till dikt...

Dina ungdomsår

var svåra,
löje följde dina
spår,
men så stor
är diktens makt,
att du nu skall
stå staty
i den stad som
mött dig
med förakt!

Birger Wennberg

Harald Forss, showmannen och nyansernas mästare

Vid invigningen av Karin Wards minnesmärke över skalden Harald Forss den 9 november 2002 höll poeten Peter Curman, f d ordförande i Sveriges Författarförbund, följande tal. Det återges här med författarens benägna tillstånd.

LÄS EN DIKT av Harald Forss! Berätta sen med egna ord vad du läste! Svårt att återge? Men säg då, vad var det du läste?

Det enda möjliga svaret är förstås: en dikt av Harald Forss.

För hur kan man med sitt eget språk fånga de eteriska ångor som utgår från hans språk? Han säger ju själv i sin mest berömda dikt:

Jag är nyansernas älskare / Det obestämdas vän /ysteriernas hängivne / Jag har känt letargiens kyss / Och hört dess viskning / Morgonen och aftonen har sett mig le / Jag är nyansernas älskare.

Men att vara det obestämdas vän betyder inte att låta världen omkring oss suddas ut. Tvärtom finns det i Harald Forss trötta pupill en skärpa och en tydlighet som får hemligheter att uppenbaras. Hans lyriska radar upptäcker samband och korrespondenser som vi vakna sömngångare sällan lägger märke till:

Här under marken ses min hand ej blomma / Där är jag sluten, ingen sol kan nå / Vänd dina blickar bort från rymden / Här vid ditt jordrum drömlös var / Stor är en vilja som bundit händer / Stenar och träd, och famnande hav.

DET FINNS något profetiskt och genomsådande i Harald Forss dikter. Bo Setterlind har liknat Forss dikt vid ett ensamt instrument som står ute på slätten och genom vilket vinden spelar sköna melodier. Kanske är det just detta melodiösa drag i hans poesi som lockat så många att tonsätta hans dikter. Det finns en inre musik i dem som ingen läsare kan vara oberörd av. Kanske är det ett av svaren på varför det är så svårt att med egna ord återge vad han skriver om: språkets melodi är lika viktigt som innehållet självt. Genom att rytmisera de poetiska bilderna ger han dem en hemlig och nästan oåtkomlig innebörd.

Harald Forss var kanske den siste genuine romantikern bland våra poeter. På ett sätt var han en dubbelgångare till Bo Setterlind. Setterlind hade sitt Strängnäs och Forss sitt Örebro. Båge hade de flaxande rockar och bredbrättade hattar.

Men man ska inte låta sig förledas av den yttre likheten. Som poeter gick de i helt olika skogar och hade helt olika förutsättningar för sina författarskap. Harald Forss hade inget av den naiva troskyldighet som man ibland kan finna i Setterlinds poetiska arsenal. Forss lät sig heller aldrig förföras av sin lyriska talang. Han är hela tiden medveten romantiker som vet vilket intryck han gör. Han gjorde inget på måfå.

EN ANNAN skaldebroder till Forss är Nils Ferlin. Båda tillhörde den krets av poeter som kom att kallas "Klarabohemerna". Liksom Forss hade Ferlin ett slags folkviseidiom som ibland slog ut i full lyrisk blom, som i dikten "Den vackraste lögnen":

Den vackraste lögnen / Är lögnen om Gud/ Och budet om kärlek till alla. / Men kärlekens tid / Är alltför kort / Och människorna tyna och kallna. / Blott skräcken för död / Frammanar till tröst / Den bild som skall blidka / Mörker och höst. / Uppståndelse morgonens evige Gud / Med livslögnens bud!

Också i det litterära umgängeslivet var Harald Forss en gamäng, en medveten showman. Ingen kunde som han under en bedövande tråkig författarstämma påkalla uppmärksamhet. Han kunde likt en spindel med viftande armar och håret på ända röra sig på tvären genom möteslokalen och äntra podiet och med himlande ögon bakom glasögonen och med påkopplat magstöd ryta i mikrofonen: — Varför sitter ni här och sover????!!! Gå hem och skriv istället! Förresten finns det alldeles för många hemmafruar och slöjdlärare här. Gå hem med er!

På så sätt fick han oss att vakna upp i bänkarna, likt en präst som plötsligt sa något uppiggande olämpligt. Men samtidigt kunde han vara skarp och rapp i sina synpunkter i debatten. Han hade ju suttit sina drygt tio år i Författareföreningens styrelse och visste vad det hela handlade om. Hans kunskap om bokbranschen och dess olika aktörer var stor. Därom vittnade Jan Gehlin häromdagen. Vi stämde möte för att äta en lunch till Haralds minne.

- Fast ibland argumenterade han med hetta mot sig själv, sa Jan Gehlin. Men han var en strålande klubbmästare och var alltid noga med sina styrelseuppdrag.

Harald hade alltså täckning för sina inlägg på stämmorna. Han visste vad han talade om.

DEN DRASTISKA humorn var djupt förbunden med hans gestalt. Jag minns en gång när han slog sig ner i förbundsdirektörens stol och lade upp fötterna på bordet. När telefonen ringde lyfte han på luren och svarade:

- Översättaravtal? Det har väl jag ingen aning om. Det får ni gå ut på stan och fråga om!

Där satt den suveräne direktören Harald Forss, trollkarlen och tusenkonstnären, de många tonfallens mästare! Tala om telefonpoesi!

Det finns något djupt förtäta i Harald Forss dikter. Han kan reducera och ladda orden med hemliga betydelser. Kanske kan man säga att han i det avseendet påminner om en annan lyrisk mästare i den genren, Gunnar Björling. För nog skulle väl detta finlandssvenska geni kunnat skriva följande dikt om vårens ankomst till Brunnsparken i Helsingfors:

Majsommar, / Vindlöst solfall / Över våtmarks skira knop pning. / Videts grönbruna hängen gråal / Och slöbjörkens svagt violetta skifning / I väntan på sin egen årstid.

Jag vet inte om Harald Forss kände Gunnar Björling. Förmodligen har de lästa varandra, kanske höll de varandra på respektfullt avstånd. Men det fanns någonting i deras förhållande till språket och orden som var gemensamt; viljan, för att inte säga tvånget, att uttala det outtalade, förmågan att komprimera, att ladda den lyriska gestiken. En annan förebild, gemensam för både Forss och Björling, var Vilhelm Ekelund. Harald Forss har ägnat honom en lyrisk hyllning som i sin återhållsamhet och precision nog skulle få godkänt av Ekelund själv:

Inåt tror du till din hemvist, / Oavhängig detta ked / Som söker snärja, fjättra dig. / Du allena — Längtansvägen! / Inga vägska! finns i den allén.

I EN TID av poetisk och politisk korrekthet är det inte utan att vi känner saknad efter Harald Forss. Just hans sätt att gå på tvären mot tidens olika moden, hans romantiska pose som också var revolutionär, hans egensinnighet som aldrig blev privat, hans oemotståndliga längtan att famna det undanlidande och ofattbara; allt detta saknar vi och längtar vi efter när vi tänker på Harald Forss, nyansernas mästare!

Peter Curman

Mordvandring i Gamla Stan

SÄLLSKAPET Örebro-Karolinare i Stockholm arrangerade sitt vårmöte i form av en ”mordvandring” i Johan Kristian Homans fotspår. Antikhandlare Homans andlige fader Jan Mårtenson guidade i de gränder och kvarter där många av händelserna i Homan-deckarna utspelar sig. Mötet samlade ett 50-tal medlemmar. Vid årsmötet omvaldes styrelsen. Man beslöt höja årsavgiften till 100 kronor från och med 2004. — På bilden samlas mötesdeltagarna på välkänd plats.

Stipendieutdelning 2002 och 2003

Vid våravslutningen 2002 utdelades följande stipendier:
Gellerstedtska fonden, 11 000 kr: Aron Onerup, NV3A
Widlundska fonden, 9 000 kr: Lina Ahlén, NV3B

Vid våravslutningen 2003 utdelades följande stipendier:
Gellerstedtska fonden, 11 000 kr: Magnus Bilock, NVY3A
Widlundska fonden, 9 000 kr: Lena Johansson, EST3A
Ursings fond, 2 500 kr: Linn Gustavsson, SPH3C
Ericssons fond, 1 500 kr: Lisa Rynning, SP3B